

Ahlâk

AHLÂK ÇALIŖMALARINI VE AHLÂK FELSEFESİNİ DERGİSİ

Cilt Vol. 1 **Sayı** No. 1

Yayın Tarihi / Publication Date

Ekim/October, 2020

Copyright © Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Ahlâk Üzerine Düşünmek

Rahmi Karakuş

Öz: Bilgi ve iletişimin arttığı, teknolojinin kendisini aşan gelişmelerle insan hayatına buyurgan olduğu zamanımızda ahlaki hayatımızın sorunları da çetrefilleşmiş durumdadır. Ahlak hakkında soruşturma yapan felsefe ise (etik) bu alanda kendisini daha çok analiz ve kritik faaliyeti ile sınırlandırmış durumdadır. Hâlbuki felsefenin tarihi -yakın zamanlara kadar- hakikat araştırması ile çıktığı düşünme serüvenini ahlakla taçlandırma örnekleri ile doludur. Felsefe ahlaki normlar ve erdemler hakkında düşünme ve tekliflerde bulunmak bir tarafa ahlak hakkında soruşturma yapan felsefe felsefeden ayrılmak üzeredir. Diğer taraftan değerler eğitimi adıyla ahlakilik sorununa çözüm bulmaya çalışılması da söz konusudur. Değerler eğitiminin 'sosyal bilim' anlayışı ile ele alınışı ve fakat felsefi düşünce ile ilişkisiz bir araştırma ve uygulama geliştiremiyor oluşu problemli dir. Sosyal bilimlerle felsefi düşüncenin birlikte çalışması zorunludur. Ahlak insaniliğimizin özsel kısmında yer almaktadır. Bilişsel yanımız ile eyleyen yanımızı birbirinden bağımsızlaştırmak düşüncede mümkün olabilir ancak bu pratikte mümkün değildir. Bu nedenle ahlakilik hem özsel (kişili olma) yönümüz hem de her eylemimizi belli bir derecede kuşatıcıdır.

Anahtar Kelimer: Ahlâk, etik, değerler eğitimi

Thinking About Morality

Abstract: We live in an era in which information and communication are in constant rise and technology is more imperious thanks to its developments that are beyond itself and thus issues of our moral life are far more complicated. The very branch of philosophy that carries out investigations concerning morality (ethics) has limited itself to pure analysis and critical activities on this field. However, the history of philosophy -until recently- was full of examples that started with the activity of pursuing the truth and crowned the process with ethics. Let alone contemplating about ethical norms and virtues and making suggestions, even the very philosophy that carries out investigations about morality is almost cast aside. On the other hand, it is thought that solutions simply lay in values education. Values education being considered with regard to "social sciences", yet developing a progress of enquiry and practice that is not linked with the philosophical thinking reveals problems. Social sciences and philosophical thinking are obliged to be at work together. Morality is found in the essential part of humanity. Seperating our cognitive and acting sides may be possible in thought but surely impossible in practice. Therefore morality encompasses our essential aspect (in terms of being a character) and our actions to a certain degree.

Keywords: Morality, ethics, value education

@ Prof. Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.
rkarakus@sakarya.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-6415-5501>

DOI: 10.5281/zenodo.4173147
ahlak dergisi, 2020
ahlakdergisi.org

Başvuru: 1.08.2020
Kabul: 21.09.2020

Asrımız, birçok ihtiyaç alanında olduğu üzere yazma ve yaymada da kolaylaştırıcı imkânlar sunuyor. İletişim teknolojisinin araçları hemen her konu ve amaç için yazmayı, yaymayı ve ona ulaşabilmeyi kolaylaştırdığı gibi hızlandırdı da; biyolojik organlarımızdan biri mevkiine getirmiş olduğumuz android ve ios benzeri işletim sistemlerine sahip telefonlarımız ya da nam-ı diğer 'akıllı' telefonlarımız bu işi tek başına gerçekleştirmeye yeter donanıma sahip. Şimdilerde bilgiye ulaşmanın kolay olduğu herkesin ortak kanaati durumunda. Bir yönüyle haklı bir yargı, zira bildirilmiş ise bilgiye ulaşıyoruz. Fakat ulaştığımız bilgi mi yoksa 'haber' mi? Bir virüsün yayılması ile gerçekleşen salgına dair yayımlanan konuşmalara göre kamunun tıbbî bilgisi mi arttı yoksa insanlar olanlardan haberdar mı oldu? Bir uzmanın televizyonda "Amerika'da yayımlanmış bir makaleye göre virüsün..." diye başlayan açıklaması acaba uzmanın ve dinleyenin neyi bildiğini gösterir? Burada 'bilgi' ve 'bilen' kimdir? 'Araştırmanın elde ettiği bilgi' ile 'araştırmacının sonuçlarını okuyan uzman ve uzman olmayanın bilgisi' deyişlerinde yer alan bilgi sözcüğünü eş içerikte saymak en hafifinden aynı 'bilgi' teriminin hoyratça kullanımından başka bir şey olmayacaktır. Şimdilerde bu farkı ifade için malumat ve bilgi terimleri kullanılıyor. Üstelik bilginin doğru olması özsellikindedir, 'yanlış bilgi' hatalı bir deyiş ya da bilgiden haber veren tümcenin vasfıdır. Diğer bir ifade ile haber doğru ve yanlış olabilir, bilgi daima doğruluk değerindedir. Bilmek ve bildiğini bildirmek, taşıdığı gizler sebebiyle asırlardır felsefenin temel analiz konularından olmuştur. Nitekim bu analizler sonuçta bugün bilim adı verilen uzlaşım sal bilgi ve bilme tarzının oluşumunu sağladı ve bilgi söz konusu olduğunda dünyanın her yerinde tek otorite mevkiine yerleşti. İnsanlık için bunun ne anlama geldiği tartışılmakta olsa da en azından bilim sayesinde bildiklerimizin -yapay zekâ çalışmalarına girişmiş olsak bile- bilmediklerimizi çoğalttığını itiraf etmek durumundayız. İnsan dâhil dünyamız hakkında eskiye göre çok şey biliyoruz; ancak asıl kazancımız eskisinden kat ve kat fazla bilemediklerimizden haberdar oluşumuzdur.

Öte taraftan sahip olduğumuz bilgi ve teknolojimize bakarsak -çoğunluğun anlayışına göre -'insanlık ilerlemekte', 'teknoloji gelişmekte', 'bilemediklerimizi bilmekte', 'yapamadıklarımızı yapmakta'yız. Doğa ile birlikteliğimizi fiziksel ve mekanik olmaktan öteye taşıdık ve onunla artık biyo-genetik ve mikrofizik ölçekte ilişkiler kuruyoruz. Bütün bunlara değişik gerekçelerle itiraz eden son derce ciddi karşı çıkışlar olduğunu bilsek de söz konusu uğraşlar ve deyişlerle kastedilenler süregitmektedir. Hastalıkların, uzaklıkların, kıtlıkların çaresini bulduğumuzu söyleyerek insanlığın ilerlediğine kanıt gösteriyoruz. Bazılarına göre zamanın evire evire sürüklediği insan ve hayat artık bambaşka bir geleceğe göz kırıyor. Posthümanizm kavramı etrafında dönen tasavvurlara bakılırsa insan öteden beri arzu ettiği mükemmelliğe erişmek üzere... Genetik ve bilişim teknolojileri sahasında yapabildiklerimiz bazılarına biyolojik, psikolojik ve fiziksel noksanlıklarımızın üstesinden gelinebileceğini düşündürüyor. 'İnsan ötesi insan' ya da 'insan olmayan insan' terimleri ile mevcut insanlık evresinin ortadan kalkacağını savunanlara rastlıyoruz. Bu projelerin kabaca iki kulvarı var: Makineyi insan yapmak (yapay zekâ) ya da insanı makineleştirmek (genetik potansiyeli bakımından tam determine insan). Mümkün mü? Cevabını verebileceklere bırakarak insanın aklına düşeni deneyinceye veya gerçekleştirinceye kadar bin yıllar olsa bile

insanın mükemmelleşme arzusu, eksikliklerini giderme uğraşı elbette yeni bir durum değil... İnsan alet yapmakla fiziksel eksikliğini giderdiği gibi bir sevgiliye bağlanmakla bir başka türden eksikliğini gidermiş sayılabilir. Fakat insanın mükemmelleşme arzusu veya şair hükümdarın 'Bütün dünya benim olsa gamım gitmez nedendir bu'demesine gerekçe olan eksiklik hissi veya arayışının bir takım maddi araç gereçlerle veya nesne ve eylemlerle giderilebildiği söylenebilir mi? Düşünce tarihleri, hikmet gelenekleri, bilim-kültür anlayışlarının birbirlerine denk düşen insani yetkinleşme nazariyeleri ve insan yavrusunun daha güçlü hale getirilme yöntemleri ile dolu olmasına bakılırsa eksiklik tespiti ve bunun telafisi her yer ve zamanda süregiden bir düşünme ve eylem olduğu aşikâr. İlk ve ortaçağ metafiziğinde iki kavram hareket ve ihtiyaç eksikliğe hamledilirken; mefhum-ı muhalifi ile sükûnet ve istiğna mükemmellik alameti olarak görülmüş ve Tanrı canlı olup bu halde olan yegâne varlık kabul edilmiş... Hareket daima bir şey için olacağından bir eksikliğin göstergesi sayıldığı gibi muhtaç olmanın yansıması olarak da telakki edilmiş. Kâinatın işleyişi yetkin olmak veya yetkin olana doğru gerçekleşen bir oluş serüveni gibi düşünülmüş. Süreci hyle ile düşünen de geist ile düşünen de ya da heyula ile düşünen de duhan ile düşünen de paradigma ortaklığına sahip kabul edilebilir. Ancak mesele ana hatları ile basitmiş izlenimi verse de muhtevayı tahlil ve tahkike koyulduğumuzda açıklanması gereken dizilerce sorular türemeye başlıyor ve bunların açıklaması yeni soruları üretiyor... Kısacası ayrıntılara dalan araştırmalar ve çözümlenmelerle eksiklik, yetkinleşme, ihtiyaç ve isteklerimizi tespit edip gidermeye çalışıyoruz. Ortaya çıkan da insanlığın hikâyesi sayılsa gerek... Bu hikâyenin niyetten eyleme, tasavvurdan yapmaya (inşa etmeye) kuşatıcısı ve düzenleyicisi ise yakın tarihlere kadar düşünenlere ahlak ve siyaset olarak görünmüş. İlkçağdan başlayarak çoğunlukla felsefeler ahlak ve toplum/devlet çözümlenmesi ile biter, Farabi felsefi incelemesini bir medine hayatı kurgulayarak sunar, Descartes düşünmeye devam ederken ahlak'ı paranteze alamayacağını söyler ve Kant bütün çalışmalarını ahlak ve dünya barışı çalışması ile taçlandırır. Belki bunlardan daha önemlisi felsefe filozof kavramlarının evrensel nitelikteki en kadim temsilcileri Sokrates, Platon ve Aristoteles felsefelerini hakikat araştırması ve bunun yaşanması gayesi ile sürdürmüşler, bilgeliği bir erdem olarak kabul edip ona uygun hayatın yaşanmasının yollarını göstermeye çalışmışlardır. Hatta Sokrates'in felsefesi ahlak için olduğu kadar hayatını feda edişi de ahlak uğrana değil midir? Diğer bir deyişle felsefeci hakikat kabul ettiğini aynı zamanda yaşayan olması ile ahlakın somut halidir. Bu sadece zihinsel/mantıksal tutarlılık gereği olmaktan daha fazla bir şeydir. Dolayısıyla dünün düşünürü öncelikle belli bir ahlak yaşantısı öneren ve hatta felsefi soruşturmalarını bu maksatla gerçekleştiren 'sorumlu' insandır. Ahlak görüşlerini felsefi manada tasnife girişenler bu gayretleri normatif etik başlığı altında göstermektedirler. Yani ahlak kuralları öneren düşünce birikimleri... Ahlakın kurallar içerdiği, kurallarını da değerlere dayanarak geliştirildiği malumdur. Değerlere dayanan kurallar da çoğunlukla bireyleri erdemli kılmaya çalışırlar. Şüphesiz ahlak düşüncesi tarihi erdem kavramından başka kavramları da esas alan ahlak nazariyelerini içinde barındırır. Fakat özellikle Hume'un tahlillerinden güç alan düşünce çizgisi değerleri -dolayısıyla değerleri hayata aktaran kuralları ve kuralların inşa ettiği insani nitelikleri(erdem)- dünya ile bağlantısını

öznelleğin güçlenmesine sebep olmuş ve günümüzde ahlak ile ilgili felsefi çalışmaların ahlak kuralları geliştirmek yerine ahlak kavram ve kurallarını analiz etmeye matuf hale getirmiştir. Artık bilgi üretmek bilimin işidir, felsefe ise tahlil ve tahkik etmekten başka bir teklif sahibi olmamalıdır. Analitik felsefenin tek felsefe anlayışı olmadığı malum olsa da bilimle birlikte yürütülen analitik felsefe anlayışının bilimin hegemonyal etkisini de taşıdığını söylemek gerekir. Diğer bir deyişle normatif ahlak çalışmaları yerini varolan ahlak çalışmalarını dil ve mantıksal bakımdan analiz edip incelemeye matuf 'teklifsiz' ve dolayısıyla 'sorumsuz' bir etkinliğe bırakmıştır. Böyle bir düşünce ortamında ahlakın güçlenmesi değil göreceliliğin insani çekiciliği ile varlığını dahi yitirmesi söz konusu olacaktır. Nitekim moral/ahlak ve etik/ahlak felsefesi ayırımı adı altında böyle bir evrensel ahlaktan bireysel ahlaka geçiş emareleri görülüyor. Görececi yaklaşım evrensel ahlak düşüncesini sarstığı için -toplumlara ve çağlara göre ahlak değişir- evrensellik onun soruşturulmasında ya da soruşturulabilir kısmındadır denerek ahlakın kavram ve yargılarının içi boşaltılmaktadır. Böylece etik evrensel ancak ahlak (moral) tarihseldir benzeri bir yargı genel geçer hale getirilmektedir. Üstelik, Türkiye özelinde ahlak sözcüğü yerini etik sözcüğüne bırakmış görünmekte ve hatta etik bir felsefe disiplini olmaktan bağımsız ayrı bir sosyal bilim alanı haline getirilmiş görünmektedir. Şüphesiz bunun gerekçelerinden birinin dünyada da bilhassa uygulamalı etik ve meslek etiği çalışmalarının böyle bir manzara sunuyor olmasıdır. Şimdilerde etik neredeyse hukukla ahlak arasında bağımsız bir disiplin olma özelliği kazanmış gibidir. Bu gelişmelerin durumu ve olası neticeleri geniş bir sorgulamayı gerektirse de mahzurlu görünen husus etik sözcüğünün ahlak sözcüğünün yerini alır gibi kullanılmasındadır. Zira mesele bir sözcüğün yerini bir başka sözcüğün almasından daha ciddi hususlar barındırmaktadır. Ahlak (arapça:kökü (ح ل ق) h.l.k- hulk), etik (yunanca:kökü έθος ethos) moralitas (latince:kökü mos, mor-) terimleri kullanıldıkları bilim-felsefe geleneklerindeki içerikleri bakımından birbirinin tam karşılayıcı iken son asırlarda ahlak felsefesindeki yeni felsefi yöntem ve tutumlar moral ile etik terimlerini birbirinin yerine değil farklı etkinlikleri kasıtlı kullanılmaya başladıklarından ülkemizdeki etkisi -"moral" kelimesi bizde ahlak çağrışımına sahip olmadığından- etik sözcüğünün ahlakın yerini alması şeklinde gelişmektedir. Fakat literatürde etik 'ahlak felsefesi' anlamına gelmekte olup ahlaklılıkla ilgili değil ahlakın düşüncesi ile ilgili bir etkinlik kastı özellikle felsefe alanı dışındaki uzmanların dikkatlerinden kaçmaktadır. Son yıllarda davranışlarımızın ahlaki olup olmadığına dair niteleme beyanlarını etik sözcüğünü tercih ederek yapar hale geldik. Bu manada ilk çarpıcı yargılardan birini eski TBMM başkanlarımızdan Mustafa Kalemlî meşhur 'ceylan derisi koltuk ihalesi davası' bağlamında dile getirmişti: 'Yaptığım ahlaken yanlış değildi fakat etik bir hata yaptım'. Yani ahlaken doğru fakat etik olarak yanlış. Bu yargının isabeti varsa "ahlaken yanlış ama etik olarak doğru" şeklinde bir deyişe de izin verecek zemine işaret ediliyor demektir. Yani etik ile ahlak arasında doğrudan bir ilişki yoktur ya da etik ahlaksızdır. Türkiye'de etik sözcüğüne bu denli teveccüh gösterilmesi hakikatte ahlak hassasiyetimizden mi ileri gelmektedir? Yoksa sözcük bize daha çağdaş veya modern bir birey olma özelliği kazandırdığından mı tercih ediyoruz? Ya da ahlak sözcüğünün geleneksellik veya dinî çağrışımları olduğunu vehmedip etik kelimesini yerine ikame ederek bu 'yük'ten mi kurtulmuş oluyoruz?

Etik, teşkil edilen komisyonlar aracılığı ile eğitimden ekonomiye hukuktan siyasete toplumsal hayatımızda yerini almış görünse de maksadını hâsıl edebiliyor mu? Sanmıyorum. Bu tip komisyon üyeleri çoğunlukla ilgili kurumun 'güngörmüş' veya en 'yaşlı' üyeleri ile spekülasyonu seven ve bazen de 'ağzı laf yapan' üyelerinden oluşturulur. Oysa etik ve meslek etiği kendine mahsus problemleri ve farklı çözümleme yöntemleri ile çoktan bir uzmanlık alanı oldu... Ancak etik komisyonlar hukukun tarifini yaptığı oluşumlar olmakla birlikte komisyonu teşkil edenlerin vasıfları belirsiz durumdadır. Anlaşılan sağlıklı akıl yürütme ve ilgili mesleğin bilgisine sahip olma yeterli görülmektedir. Oysa meslek etiği ve uygulamalı etik başlığı ile etik ilkelerle bu ilkelerin içlem ve kaplamında olabilecek durumlar yoğun tartışmalara konu olmaktadır.

Ahlak hakkındaki felsefi ve sosyal bilim çalışmaları hâlihazır durumda eski zamanlara nazaran muazzam bir birikim meydana getirmiştir. Özellikle eğitim politika ve uygulamalarının birey ve yurttaş yetiştirme kısmı meselelere 'eğitim bilimleri' perspektifinden de yaklaşmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda son zamanlarda moda olmuş bir değerler eğitimi söz konusu olup bu işi sosyal bilim kimselere bırakmayacak gibi gözükmektedir. Değerler eğitimi bir kısım uzmanın çağdaş insan ya da seküler bireyler yetiştirme vasıtası olarak anlaşılırken diğer bir kısım uzman ise gelenekselliği ve dindarlığı bu kavrama yerleştirmiş görünüyor. Fakat bu çalışmalarda değerlerin analizine rastlanmadığı gibi değer ile bazen erdemler bazen de tutumların kast edildiğine şahit olunuyor. Üstelik bu tip çalışmalar değer veya erdemi olgu, bir tür kendilik olarak kabul etmiş görünüyorlar. Hâlbuki değerlerin menşe konusunda olduğu kadar ne tür yapılar oldukları konusunda da köklü tartışmalar söz konusudur. Bu durum ülkemizin en azından sosyal bilimler denilen bilim alanlarında birbirlerinin temel problemlerini okuyup anlama ortaklığına sahip olamadığımızın küçük bir yansımasıdır. Sosyal bilimlerin pozitif bilimlere öykünerek kendilerini geliştirmeye çalışmaları anlaşılır bir husustur. Fakat bu disiplinlerin baskın bir şekilde felsefi karakterli oluşlarını reddetmeyi gerektirmez. Bilimler son tahlilde -doğrudan ve dolaylı- insanla ilgilidirler ve insan olgu ve değerlerin birliktelik kazandığı ya da ayrıştırılmaz surette bir olduğu varlıktır. Sosyal bilimler, insan sadece olgulara indirgenemediği için var ve geçerlilik kazanmış disiplinlerdir. Diğer bir deyişle sosyal bilimlerin konu alanlarının olgusalılığı sebebiyle değil bu alanların değer tarafı sebebiyle sosyal/insani-/beşeri bilim sayıldığı gözden kaçırılmamalıdır. Bu sebeple eğitim özünde davranış geliştirme süreci sayıldığından değer eğitimi kavramına yönelmekte isabet etmiş görünmektedir. Fakat davranış geliştirmede kazanılması arzulanan değerlerin ancak erdemler sayesinde kazanılabileceğini, burada sözü edilen erdemlerin de ahlaki olduklarını daima göz önünde bulundurmak gerekir. Öyle ise eğitim hakikatte ağırlıklı bir ahlâklandırma sürecidir. Bu sürecin netice vermesi ise eğitim kurumu ile aile kurumunun senkronizasyonuna bağlıdır. Aile ve okul/mektep kurumları eski çağların erdem ahlakının kurumlarıdır. Söz konusu ahlak ise hiyerarşik karakterli olup yaşadığımız asrın öne çıkardığı erdemlerle çatıştığı söylenebilir. Demokratik değerler, bireysellik, özgünlük, eşitlik ve benzeri kavramlara dayalı yaşantılarımızın geleneğin bugüne taşıdığı bir takım davranış biçimleri ile uyuşmadığına sıkça şahit olunmaktadır. Davranışlarımız/eylemlerimiz değer dünyamızın somutlaştırılmasıdır. Malum olduğu

üzere aynı toplumda farklı değer dünyasına sahip olan bireylerin ilişkileri toplumsal birliktelik için bir takım sorunlara yol açabilir. Ancak asıl sorun aynı bireyde farklı davranış veya eylemlerin senkronize olmayan değerlerle vücut bulmasıdır. Bu tip bireyler farkına varamadıkları sosyal kişilik bozukluğu veya davranış bozukluğu göstermiş olurlar ki meselenin ne denli ciddi sonuçlar meydana getireceğini tahmin etmek zor olmasa gerekir. Son zamanlarda şikâyet ve asayişe konu olan her türlü 'şiddet' etiketli eylem ve davranışların bir gerekçesi de söz konusu (hem birey hem birey-toplum) bütünlüğünün bozulmuş olmasıdır.

Anlaşılabileceği üzere insan hayatı ahlakla sürmek durumunda. Ahlak diğer kurumlar gibi hayatı idame için anlamlı. Fakat hayat ve ahlak ilişkisini araç amaç ilişkisi şeklinde düşünmek ne kadar isabetli olur? Hedeflenene ulaştırmayan aracın işlevsizliğini veya değiştirilmesi gerektiğini hemen herkes kabul edecektir. Eskilerin değişimi ile 'kem alet ile kemalât' olmaz. Aletin yetkinliği hem kullanan hem de iş için son derece önemlidir. Hayat ile ahlakı amaç araç ilişkisi içinde düşündüğümüz zaman 'yaşamayı düşündüğümüz hayata uygun ahlak seçimi yapmalıyız' benzeri bir neticeye ulaşırız. Bu durumda hayat kavrayışları farklı olacağı için ahlakların da farklı olması tabii sayılacaktır. Fakat meseleye özcü düşünce ile yaklaştığımız takdirde hayat kavramının kendisi ile h.l.k ve ya ethos kök anlamlarının birbirine yaklaştığını görürüz. Bilindiği üzere kadim zamanlardan bu tarafa insanın 'hay'(canlı) olması hayvan ve bitkinin canlı olmasından daima farklı ve fazla bir içerikle anlaşılmıştır. Yine bilindiği üzere insani hayat diğerlerinden fazla ve farklı derken kasıt ruhlu/akıllı/ bilinçli/kültürlü/iradeli/özgür/sorumlu ve benzeri deyişlerle açıklanmaya çalışılır. Bunun anlamı insanın hay/canlı olması ve canlı kalmasının, canlı kalmanın zaruri şartlarından farklı ve fazla niteliklerle gerçekleşmekte ve sürmekte oluşudur. İnsan ne kadar doğallığa özenerek yaşasa bile bir hayvanın doğallığına benzer hayat sürememektedir. Bu hedefi kinikler ve sonrasında deneyen küçük gruplar olsa bile zorlama yaşantı olmaktan öte bir anlam taşımamaktadır. Kültür antropolojisi araştırmaları bu konuda yeterince veri tespit edip paylaşmış görünüyor. Kısacası insan, hayatına 'kültür' giydiriyor. Kültürler ise yapıp etmeler toplamı olmaktan önce bir değerler düzenine dayanarak anlaşılabilirler. Öyle ise insan hayatının değerle insanileştiğini söylemek durumundayız. İnsanın insaniliği evvelinde potansiyalite yönü ile değerli olsa da o potansiyalin tahakkuk etmesi ya da ettirilmesi gerekiyor ki o insani hayat olsun. Böyle bir çıkarımın bir hayli tartışmalı bir çıkarım olduğu açıktır. Başka bir deyişle insan kendileri ile ahlakı gördüğümüz/anladığımız/davranışlaştırdığımız değeri hayat haline getirdiğinde insandır ya da insan doğmuş olmak yetmez insan olmak gerekir. Diğer bir deyişle insan söz konusu olduğunda hayat ve ahlak hakikatte birbirinden ayrılamaz, ahlaklılık insani hayatın özsel niteliğidir. Bir kısım hümanist anlayışların karşı çıkacağı böyle bir sınırlandırmanın değerler ile kastedilene göre de muarızları çoğalıp artacaktır.

Ahlak -ister hakkında felsefe yapılan etik şekliyle isterse gündelik hayattan başlayarak hayatın tüm işleyişinde kendisiyle olduğumuz kurallar, erdemler ve değerler toplamı şekeliyle anlaşılabilir- insaniliğimize içkin kurumlardan biridir. Yaşama şartlarımız ve alanlarımız bakımından karmaşıklaşan ilişki ve roller ahlaki sorunları çoğaltmış ve çeşitlendirmiş görünüyor.

Fakat unutmamak gerekir ki ortalama bir yetişkinin kişiliğinden yansıyan ahlakın söz konusu bireyin tüm rol ve ilişkilerinde belirleyici olduğunu düşündüğümüzde ahlakiliğın bir takım sabitelere bağılı gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Dört bin yıl öncesinin insanı ile yirmi birinci yüzyılın insanı arasında insanlık adıyla soyutladığımız içerik aynı ise ahlakiliğın dayanakları ve hedefleri aynı olmak durumundadır. Ancak bunlar her insan tekinin ancak kendisinin idrak edip isteyeceğı ve her insan teki için tek tek uğraşmayı gerektiren dayanaklar... İnsan fiziksel-mental eksikliklerini gidermek için uğraştığı kadar psiko-manevi eksikliklerini de gidermek için uğraşiyor. Beslenme, öğrenme, yapma birincisini gidermeye yararken ikincisi için yollar aramaya devam ediyoruz. Öteden beri hayatın anlamı, inanma, değer verme ve benzeri kavramlar ve bunları içselleştirmiş yaşama ile ikinci türden eksikliğimizi giderebildiğimize dair iddialara sahibiz... Şüphesiz ikinci kısım birinciden daha fazla belirsizlikler taşıyor. Zaten ahlak ile ilgili düşünme ve tartışmalara tam da bu sebeplerle ihtiyaç var.